

Wyrok z dnia 1 czerwca 2011 r., II CSK 548/10

Zbycie wierzytelności bankowej, o którym mowa w art. 95 ust. 5 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.), obejmuje również przypadek przewidziany w art. 518 § 1 pkt 1 k.c.

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

Sędzia SN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Sędzia SN Katarzyna Tyczka-Rote

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Jerzego K. i Marzenny K. przeciwko Waldemarowi L. o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 1 czerwca 2011 r. skargi kasacyjnej powoda Jerzego K. od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 20 stycznia 2010 r.

oddalił skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w Zgierzu wyrokiem z dnia 2 czerwca 2009 r. oddalił powództwo małżonków Jerzego i Marzenny K. przeciwko Waldemarowi L. o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym przez wykreślenie wpisu hipoteki ustanowionej na rzecz pozwanego. Ustalił, że umową z dnia 29 września 1993 r. Powszechny Bank Kredytowy S.A. w W. udzielił "P.P.H.W.E.I.", sp. z o.o. w Z. kredytu inwestycyjnego w kwocie 1 000 000 zł. Zabezpieczeniem spłaty kredytu było m.in. poręczenie udzielone przez Waldemara L. oraz hipoteka na należącej do małżonków Jerzego i Marzenny K. nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) prowadzoną w Sądzie Rejonowym w Zgierzu. W dniu 17 listopada 1993 r. Sąd Rejonowy wpisał hipotekę w wysokości 1 000 000 zł na rzecz Powszechnego Banku Kredytowego S.A. w Warszawie. Ze względu na niespłacenie kredytu Bank

wystąpił do poręczyciela Waldemara L. o zapłatę. W dniu 9 lutego 2007 r. Bank BPH S.A. w K. (następca prawny PBK S.A. w W.) wystawił zaświadczenie o stanie zadłużenia wynikającego z umowy kredytowej oraz o dokonaniu przez Waldemara L. spłaty w wysokości 414 000 zł z tytułu należności głównej. Jednocześnie Bank oświadczył, że w związku ze spłatą przez poręczyciela wchodzi on – do wysokości dokonanej zapłaty – w prawa wierzyciela (art. 518 k.c.). Jako podstawę prawną zaświadczenia wskazał art. 95 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm. – dalej: "Pr.bank."). W dniu 15 maja 2007 r. Waldemar L. złożył wniosek do Sądu Rejonowego o zmianę treści hipoteki zwykłej w kwocie 1 000 000 zł przez wpisanie, że hipoteka przysługuje Bankowi do kwoty 586 000 zł oraz Waldemarowi L. do kwoty 414 000 zł. W dniu 16 sierpnia 2007 r. Sąd Rejonowy w Zgierzu dokonał w księdze wieczystej nr (...) wpisu hipoteki w wysokości 414 000 zł na rzecz Waldemara L. z tytułu kredytu udzielonego na działalność gospodarczą "P.P.H.W.E.I." płatnego w okresie 36 miesięcy poczynawszy od dnia 19 sierpnia 1993 r. w warunkach określonych w umowie kredytowej, oprocentowanego w wysokości 54% w stosunku rocznym z możliwością zmiany stopy procentowej. Wpisu dokonano na podstawie wniosku z dnia 15 maja 2007 r., zaświadczenia Banku BPH S.A. w K. z dnia 9 lutego 2007 r. oraz art. 518 k.c. Jednocześnie Sąd zmniejszył kwotę hipoteki ustanowionej na rzecz PBK S.A. w W. do kwoty 586 000 zł.

Pozwem z dnia 17 stycznia 2008 r. Waldemar L. wniósł o zasądzenie od Jerzego K., Marzenny K. i "P.P.H.W.E.I." kwoty 414 000 zł tytułem zwrotu części spłaconego kredytu, a w pozwie z dnia 20 października 2008 r., skierowanym przeciwko Waldemarowi L., małżonkowie Jerzy i Marzenna K. wnieśli, by w dziale IV księgi wieczystej nr (...) prowadzonej w Sądzie Rejonowym dla nieruchomości położonej w Z. przy ul. C. nr 32, O.S. nr 26 i G. nr 17 wykreślić wpis o treści „hipoteka w wysokości 414 000 zł na rzecz Waldemara L. z tytułu kredytu udzielonego na działalność gospodarczą »P.P.H.W.E.I.«, spółki z o.o., płatnego w okresie 36 miesięcy poczynawszy od 19 sierpnia 1993 r. w warunkach określonych w umowie kredytowej oprocentowanego w wysokości 54% w stosunku rocznym z możliwością zmiany stopy procentowej. Na podstawie wniosku z dnia 15 maja 2007 r., dz. kw (...) godz. 8.00 oraz zaświadczenia Banku BPH S.A. w K. z dnia 9 lutego 2007 r. oraz art. 518 k.c. Wpisano 16 sierpnia 2007 r.”

Sąd Rejonowy uznał, że stan ujawniony w przedmiotowej księdze wieczystej jest zgodny z rzeczywistym stanem prawnym. Przyjął, że Waldemar L. wskutek zapłaty na rzecz Banku kwoty 414 000 zł spłacił częściowo dług powodów, za który odpowiadał osobiście jako poręczyciel; w konsekwencji wszedł – na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. – w prawa zaspokojonego wierzyciela, nabywając, wraz ze spłaconą wierzytelnością, zabezpieczającą ją hipotekę ustanowioną na nieruchomości powodów.

Sąd Okręgowy w Łodzi wyrokiem z dnia 20 stycznia 2010 r. oddalił apelację powodów od wyroku Sądu Rejonowego, uznając za niezasadne zarzuty naruszenia art. 518 § 1 pkt 1 k.c. i art. 95 ust. 1, 3, 4 i 5 Pr.bank. Uznał, wskazując na prawne podobieństwo między wstąpieniem osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela a przelewem wierzytelności, jako przypadkami sukcesji w wierzytelność pod tytułem szczególnym, że do oceny skutków wstąpienia w prawa zaspokojonego wierzyciela można odpowiednio stosować przepisy kodeksu cywilnego o przelewie wierzytelności, w tym art. 509 § 2 k.c. o przejściu praw związanych z wierzytelnością. Wskazał, że szczególne zasady dokonywania wpisów hipoteki przewidziane w art. 95 ust. 1-4 Pr.bank. stosuje się odpowiednio do ujawnienia w księdze wieczystej zmiany treści hipoteki i przeniesienia hipoteki w związku ze zbyciem wierzytelności bankowej. W konsekwencji przyjął, że użyty w art. 95 ust. 5 Pr.bank. zwrot „przeniesienie hipoteki w związku ze zbyciem wierzytelności bankowej” znajduje zastosowanie, gdy przeniesienie hipoteki następuje na podstawie subrogacji ustawowej.

W skardze kasacyjnej opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego powód Jerzy K. zarzucił obrazę art. 518 § 1 pkt 1 k.c. przez błędną wykładnię i uznanie, że pozwany, zaspokajając częściowo wierzytelność banku zabezpieczoną hipoteką wszedł w prawa zaspokojonego wierzyciela i nabył hipotekę ustanowioną na rzecz banku, art. 509 § 2 k.c. przez jego zastosowanie do rozstrzygnięcia wątpliwości w zakresie praw przysługujących osobie trzeciej, która spłaciła wierzyciela oraz art. 95 ust. 5 w związku z ust. 1 i 3 Pr.bank. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że przez sam fakt częściowego zaspokojenia przez pozwanego wierzytelności banku zabezpieczonej hipoteką, zrównanego z jej zbyciem, nastąpiło przeniesienie na pozwanego części tej hipoteki, dające podstawę do jej ujawnienia na rzecz pozwanego. Skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez nakazanie wykreślenia wpisu hipoteki.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kluczowe znaczenie dla oceny zasadności skargi kasacyjnej mają dwie – związane ze sobą – kwestie. Pierwsza dotyczy możliwości odpowiedniego zastosowania do instytucji wstąpienia w prawa zaspokojonego wierzyciela (art. 518 k.c.) przepisów o przelewie wierzytelności, w szczególności art. 509 § 2 k.c., przewidującego przejście na nabywcę praw związanych z wierzytelnością. Druga wiąże się z wykładnią art. 95 ust 5 Pr.bank. i sprowadza się do wyjaśnienia, czy zbycie wierzytelności bankowej skutkującej przeniesieniem hipoteki obejmuje określony w art. 518 § 1 pkt 1 k.c. przypadek subrogacji ustawowej; innymi słowy, czy może dojść do przeniesienia ustanowionej na rzecz banku hipoteki na osobę третią, która – spłacając cudzy dług, za który jest odpowiedzialna osobiście – wstępuje w prawa zaspokojonego wierzyciela (art. 518 § 1 pkt 1 k.c.).

Subrogacja ustawowa (art. 518 § 1-3 k.c.) służy zabezpieczeniu interesów osoby trzeciej, która dokonując spłaty wierzyciela doprowadza do wygaśnięcia długu do wysokości dokonanej zapłaty. Do wstąpienia osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela dochodzi w przypadkach wymienionych w art. 518 § 1 pkt 1-4 k.c. (...) Osoba trzecia nabywa spłaconą wierzytelność tylko w takim zakresie, w jakim spłaciła wierzyciela, a więc w zakresie rzeczywistego zaspokojenia. Różni to subrogację od przelewu wierzytelności (art. 509-517 k.c.), który prowadzi do nabycia przez cesjonariusza całej wierzytelności. Cesjonariusz może domagać się od dłużnika całej sumy bez względu na to, ile dawnemu wierzycielowi zapłacił. Konstrukcja subrogacji zakłada istnienie zobowiązania między wierzycielem i osobą zobowiązaną (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2005 r., II CK 440/04, nie publ.).

Z art. 518 § 1-4 k.c. nie wynika, czy w przypadku subrogacji ustawowej przedmiotem nabycia jest jedynie wierzytelność, czy też osoba trzecia wstępuje w całość sytuacji prawnej spłaconego wierzyciela i – w konsekwencji – nabywa wszelkie związane z wierzytelnością prawa, w tym prawa akcesoryjne służące zabezpieczeniu tej wierzytelności.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego prezentowany jest pogląd, podzielany przez skład orzekający, że do skutków wstąpienia *ex lege* w prawa zaspokojonego wierzyciela stosuje się odpowiednio przepisy o przelewie wierzytelności, a w szczególności art. 509 § 2 k.c. (zob. postanowienia z dnia 29 lipca 1998 r. II CKN 864/97, "Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego" 1999, nr 2, s. 24, i z dnia 21

sierpnia 2008 r., IV CSK 135/08, nie publ.). Trafnie zwrócono uwagę, że za stosowaniem analogii *legis* w tym zakresie przemawia przede wszystkim cel instytucji podstawienia, czyli utrwalenie praw osoby trzeciej względem dłużnika w związku z wykonaniem świadczenia, które na nim ciąży; gdyby osoba trzecia spłacająca wierzyciela (np. poręczyciel, zastawca) nie miała możliwości nabycia wraz z wierzytelnością zabezpieczających ją praw (hipoteki albo zastawu), uzyskana wierzytelność mogłaby nie mieć dla niej większego znaczenia, co ujawniłoby się w przypadku niewypłacalności dłużnika. Poza tym, między instytucją przelewu wierzytelności a subrogacją ustawową istnieją – poza wskazaną różnicą – wyraźne podobieństwa, są to bowiem formy sukcesji w wierzytelność pod tytułem szczególnym. Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela powoduje, podobnie jak przelew, jedynie przejście dotychczasowej wierzytelności na nowego wierzyciela, a więc zmianę osób uczestniczących w stosunku zobowiązaniowym po stronie czynnej. Wierzytelność na skutek jej spłacenia nie wygasa, lecz trwa nadal, a zatem skutek podstawienia jest podobny, jak przy cesji wierzytelności. Obie te instytucje zostały uregulowane w tym samym dziale kodeksu cywilnego. Stanowisko takie dominuje również w doktrynie.

Warunkiem uzyskania hipoteki przez osobę trzecią, spłacającą wierzyciela, jest dopełnienie wymagań niezbędnych do jej przejścia. Niezbędny jest zatem wpis hipoteki do księgi wieczystej, który ma charakter konstytutywny (art. 67 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.). Artykuł 95 ust. 1-4 Pr.bank. określa szczególne zasady dokonywania wpisów hipotecznych (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2007 r., III CZP 50/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 83). Zgodnie z art. 95 ust. 5, przepisy te stosuje się odpowiednio do ujawnienia w księdze wieczystej zmiany treści hipoteki i przeniesienia hipoteki w związku ze zbyciem wierzytelności bankowej. W ocenie Sądu Najwyższego, zarówno cel podstawienia w postaci utrwalenia, wzmocnienia sytuacji prawnej osoby trzeciej wstępującej w prawa zaspokojonego wierzyciela, jak i możliwość stosowania do subrogacji ustawowej przepisów o cesji wierzytelności powoduje, że zawarty w wymienionym przepisie zwrot „przeniesienie hipoteki w związku ze zbyciem wierzytelności bankowej” odnosi się do przeniesienia hipoteki w przypadku subrogacji ustawowej. Za takim stanowiskiem przemawia użyty przez ustawodawcę w art. 518 § 1 *in principio* k.c. zwrot „nabywa spłaconą wierzytelność”. Niewątpliwie ograniczenie zastosowania

art. 95 ust. 5 Pr.bank. jedynie do przeniesienia wierzytelności w drodze cesji sankcjonowałoby, niczym nieuzasadnione, różnicowanie sytuacji prawnej strony stosunku zobowiązaniowego. Wstępujący w prawa zaspokojonego wierzyciela poręczyciel nie mógłby – w przeciwieństwie do cesjonariusza, jak i zaspokajanego wierzyciela – korzystać z dobrodziejstw rzeczowego zabezpieczenia nabywanej wierzytelności, co nie pozostawałoby również bez wpływu na pozycję dłużnika rzeczowego. W takiej sytuacji decyzja o ujawnieniu hipoteki na rzecz osoby trzeciej leżałaby w gestii osoby udzielającej zabezpieczenia. Należy zatem uznać, że zbycie wierzytelności bankowej, o którym mowa w art. 95 ust. 5 Pr.bank., obejmuje również przypadek wyszczególniony w art. 518 § 1 pkt 1 k.c.

Z przytoczonych względów za chybione należy uznać podniesione przez skarżącego zarzuty naruszenia prawa materialnego. Pozwany Waldemar L. w wyniku częściowego zaspokojenia wierzyciela hipotecznego wskutek zapłaty kwoty 414 000 zł wszedł jako poręczyciel – do wysokości dokonanej zapłaty – w prawa zaspokojonego wierzyciela (art. 518 § 1 pkt 1 k.c.). Legitymując się zaświadczeniem z dnia 9 lutego 2007 r. wystawionym przez Bank BPH o spłaceniu tej kwoty miał prawo do ujawnienia go jako wierzyciela hipotecznego w dziale IV księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości należącej do powodów. Należy przy tym zauważyć, że zaświadczenie to, będące podstawą wpisu hipoteki na rzecz Waldemara L., ma pełną moc prawną i znaczenie nadane przez art. 95 ust. 1 Pr.bank. (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 marca 2011 r., P 7/09, OTK-A Zb.Urz. 2011, nr 2, poz. 12).

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., oddalił skargę kasacyjną powoda.